

Handreiking Groen in en om de Stad

LOBBY

Groen in en om de Stad:
Nieuwe handreiking ondersteunt gemeenten en provincies

Steden vergroenen, dit is het gereedschap voor gemeenten en provincies

Wilt voor de zomer verschuiven de Handreiking Groen in en om de stad (GOS)? Deze handreiking is een hulpmiddel om op een eenvoudige manier aan groen in en om de stad te werken, vertellen GOS-trainers Leon van Willems en Ciska van Alphen. In de ruimtelijke ordening valt groen nog te vaak van tafel. De handreiking biedt een integrale aanpak met inhoudelijke en procesmatige handvatten voor de groenreguleerders op de verschillende schaalniveaus.

ONDERWERPEN NIEUWS AGENDA

Home / Nieuws / Nieuwe handreiking voor meer groen in de stad

Nieuwe handreiking voor meer groen in de stad

Nieuws

Gerelateerd
Ruimte, won
ordening

maandag 10 juni 2024

bestuur en organisatie financiën ruimte en milieu sociaal digitaal carrière juridisch

Binnenlands Bestuur

carrière / blog

Handreiking Groen in en om de stad

Demonstratie van een falend systeem.

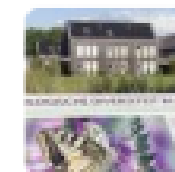
Wyzert 04 juli 2024

BIJ12

Handreiking helpt met meer groen in de stad

Deze handreiking geeft gemeenten en provincies adviezen om groen mee te nemen in de planvorming van nieuw en bestaand bebouwd gebied.

10 Jun 2024

Nieuws

Staatsbosbeheer blij met Handreiking Groen in en om de stad

17 juni 2024 • Leestijd 2 minuten

Waar wil ik jullie in meenemen?

- 1 Opgaven en kansen vergroening van de leefomgeving
- 2 Programmatische aanpak GIOS
- 3 Waarom een handreiking
- 4 Wat staat er in de handreiking?
- 5 Hoe gaan we ermee verder?

Welke opgaven liggen er?

GEZONDE LEEFSTIJL

Meer dan de helft van de bevolking beweegt te weinig

56% RIVM, 2022

Van de bevolking ouder dan 4 jaar voldoet niet aan de beweegrichtlijnen

We bewegen steeds minder

4,7% RIVM, 2023

We hebben moeite om op een gezond gewicht te komen/blijven.

Percentage volwassenen met overgewicht, ≥ 18 jaar: **50%**

ernstig overgewicht (obesitas): **15,1%** Vzinvo, 2022

minder mensen van 4 jaar en ouder voldoen aan de beweegrichtlijn (2019-2022)

Lopen is de meest laagdrempelige vorm van beweging

een gezonde leefomgeving zet aan tot bewegen

SOCIAAL

gem. cijfer voor sociale cohesie in zeer sterk stedelijke buurten

5,9 CBS, 2021

Onze stadsgebieden bieden nipt genoeg gelegenheid tot interactie met buurtgenoten

Eenzaamheid concentreert zich met name in de stedelijke gebieden

lagere eenzaamheid (-31%)

hogere eenzaamheid (-80%)

Eenzaamheid per wijk RIVM, 2020

48,6% volwassenen van 18 jaar en ouder geeft aan eenzaam te zijn

een gezonde leefomgeving nodigt uit tot interactie

MOBILITEIT

47% van de Nederlanders voelt zich zeer afhankelijk van de auto KiM, 2022

Onze openbare ruimte biedt nog geen gezond antwoord op de modal shift

Afstanden onder 1 kilometer doen we weinig te voet

61% van de korte afstand verplaatsing (tot 1 kilometer) gebeurt lopend CBS, Mobiliteit van personen, 2020

een gezonde leefomgeving kent een mix aan gezonde vervoersmiddelen

VEILIGHEID

De openbare ruimte wordt niet door iedereen als veilig ervaren.

13,9% **16,8%** **11,0%**

voelde zich in 2021 wel eens onveilig in de eigen buurt, ≥ 15 jaar CBS, 2021

een gezonde leefomgeving voelt veilig voor iedereen

BIODIVERSITEIT

De stedelijke biodiversiteit neemt sterk af.

50% minder soorten broedvogels en dagvlinders leven tussen 1990 en 2017 in de stad. CLO, 2018

KLIMAATADAPTATIE

Toenemende hitte leidt nu al tot meer sterfte

250 extra sterfgevallen per jaar door hitte (statistieken tussen 1991 en 2018). RIVM, 2021

85% toename in aantal dagen met extreme neerslag (meer dan 50 mm) tussen 1951 en 2022. CLO, 2023

(Schade door) extreme neerslag neemt sterk toe in Nederland

Welke kansen voor verbetering biedt groen in en om de stad?

KLIMAATADAPTATIE

één grote boom staat gelijk aan tien airco's
(klimaatadaptatiestrategie.nl, 2019)

tot **80%** van het regenwater kan worden vastgehouden en later verdampt door intensieve (groen)daken (min 15cm)
(Gretter & Rowak, 2018)

10% meer groen in een stad vermindert het hitte-eilandeffect in de stad met gemiddeld 0,6 graden
(Statenveiligd., et al., 2017)

Per boom tot een halve kilo opname fijnstof van wegverkeer
(groenvoorgezondbeleid.nl, 2020)

Win-win! Gezondheid, klimaatadaptatie, natuurherstel en sociaal welbevinden.

Niet vergroenen heeft *direct* nadelige gevolgen.

GEZONDE LEEFSTIJL

mensen hebben minder vaak last van stressklachten en depressie als **20%** van de wijk groen is
(Maas J., Postma LA, 2022)

door groene routes is men sneller geneigd om zich lopend of fietsend te verplaatsen
(KAR-tweeden, 2022)

mensen met een moestuin eten tot **40%** meer groenten
(groenvoorgezondbeleid.nl, 2020)

+10 bomen per stratenblok vertragen leeftijd gerelateerde gezondheidsklachten (o.a. hart-en vaatziekten) gemiddeld met 7 jaar
(De Waard et al., 2012)

SOCIAAL

Groen versterkt de verbondenheid die men voelt met buurtbewoners
(A. Kemperman & H. Timmermans, 2014)

Bij de transformatie Dordwijkzone levert elke euro 3,7 euro aan baten op in een periode van 30 jaar
(de kasloefomgeving.nl, 2021)

ECOLOGIE

biodiversiteit draagt bij aan gezonde en plaagvrije groene omgeving
(klimaatadaptatiestrategie.nl, 2020)

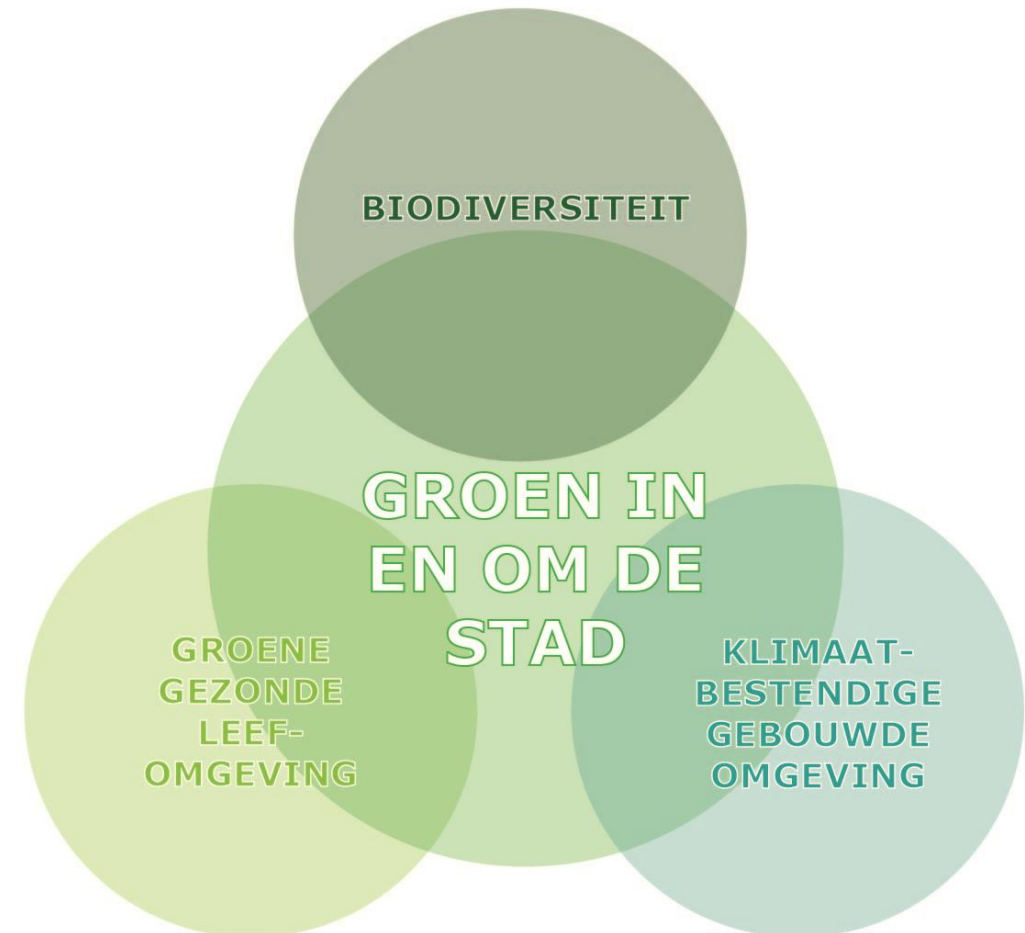
10% bij 10% gevarieerd en verbonden groen, vormt de stad een goed leefgebied voor bijen en vlinders
(Van Rooij (red), et al., 2016)

voor **10%** van alle plant- en diersoorten vormen sportvelden, volkstuintjes, park, stadswallen etc. een toevluchtsoord.
(MUR, 2018)

Programmatische aanpak GIOS

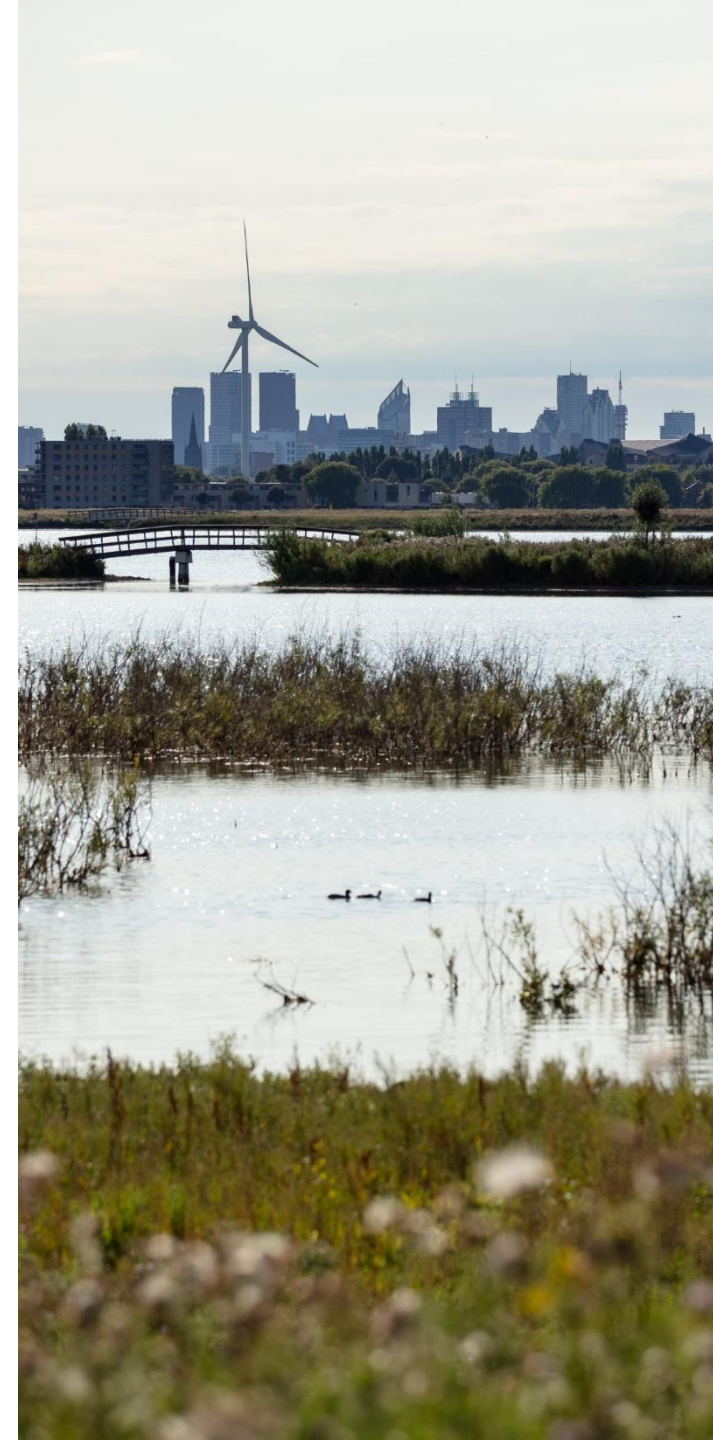
- > Integrale opgave met meerdere doelen!
- > Interdepartementaal samenwerken: VRO en LVVN
Tweede lijn: IenW en VWS
- > Doelen:
  - Betere borging GIOS in ruimtelijke plannen – Rijkssturing?
  - Duidelijker Rijksinzet
  - Organiseren middelen
  - Betere kennisdeling
- > Voortgangsbrief Groen in en om de stad d.d. 31 mei 2024

Art. 8 – EU NHV

- VRO is verantwoordelijk voor Artikel 8 stedelijke ecosystemen (LNVN systeemverantwoordelijk voor hele verordening).
- Doelstellingen:
  - T/m 2030 geen **netto achteruitgang** van nationale oppervlakte stedelijk groen en stedelijke boomkroonbedekking in stedelijke ecosysteemgebieden;
  - Na 2030 realisatie van een **positieve trend** oppervlakte stedelijk groen in stedelijke ecosystemen en positieve trend in stedelijke boomkroonbedekking in elk stedelijk ecosysteemgebied naar een n.t.b. bevredigend niveau.
- Uitgangspunt: o.a. door integratie van groen in/op gebouwen en infra
- Belang om verstedelijking gepaard te laten gaan met voldoende groen én vergroening van bestaand bebouwd gebied.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Handreiking Groen in en om de stad

Menselijke maat

Systeem

Gebouw/perceel

**Stimuleer verduurzaming
en vergroening**

- Landelijke maatlat
- Natuurinclusiviteit
- Ontsteeende tuinen

Straat

**Stuur op kwaliteit
van de leefomgeving**

- Zicht op continue groenvoorziening
- Maatwerk per straat
- Stimuleren diversiteit leefomgeving
- Natuurinclusiviteit

Buurt

**Stuur op kwaliteit
van de gemeenschap**

- Landelijke maatlat
- Koele verblijfsplek 200 m²
- Groene ontmoetingsplek

Wijk

Sturen op kwantiteit

- Kwantitatief normeren

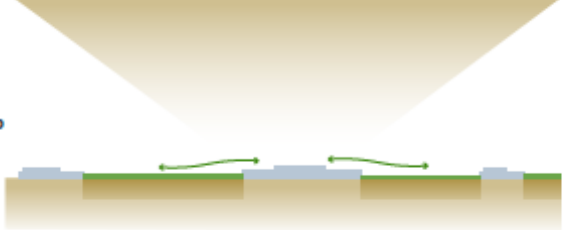
Stad

Stuur op systeem

- Groenstructuurplan
- Opgave per wijk stellen

Regio

Stuur op systeem

- Focus op verbindingen met buitengebied (groen, natuur, recreatief)
- 350-500 m² groen per woning binnen een straal van 5 km

Rijksoverheid

Handreiking Groen in en om de stad

Systematiek en richtlijnen voor
de borging van Groen in en om de stad

Waarom een handreiking GIOS?

- > Aanleiding: **moties** voor landelijke groennormen en Artikel 8 **EU NHV**;
- > Onderzoeken groennormen
- > Doelstelling is het komen tot:
  - > 1. inhoudelijke handvatten en;
  - > 2. procesmatige handvatten (financieel, beleidsmatig, juridisch)
- > Doelgroep:
  - **Gemeentes en provincies** die aan de slag willen met de groenopgave vóór vaststelling van nationale beleidskaders of andere regelingen.
  - **Koplopers en volgers**: wel en geen geld, tijd en capaciteit om ambitie te bepalen

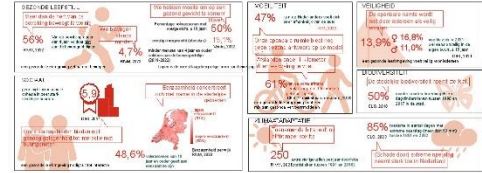
Handreiking

Leefbare Steden en Regio's

Groen en gezond leven in de stad
netwerken met meer ruimte voor natuur, bewegen en ontmoeten

Ruimtelijke kwaliteit in
handelingsperspectief

Urgentie

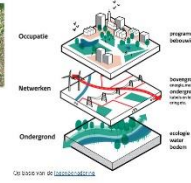

Overkoepelende principes

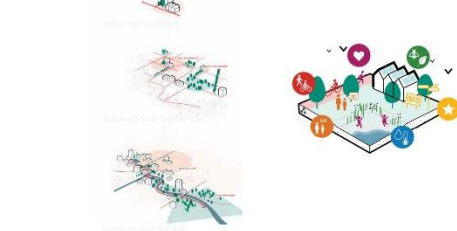
HOE'S 2023-2024

hoofd in de context

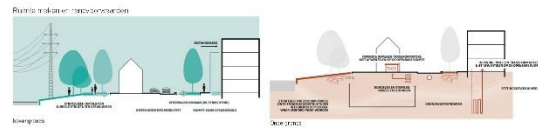
Over alle projecten kijken en door de schakels heen sturen

Handelingsperspectief

Prioriteren van de ambities over zes bouwstenen

Overkoepelende principes

Instrumentarium

Instrument	Beleidsdoel	Wettelijke basis	Verantwoordelijke	Wettelijke basis	Verantwoordelijke
Beleidsplan	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...

Relatie handreiking Mooi NL

- basis gelegd voor:
  - urgentie van de opgave,
  - meerwaarde en noodzaak van groenblauwe netwerken en werken door de schalen heen
  - integratie tussen de verschillende bouwstenen waar het netwerk uit bestaat
- Wel: voorbeelden, ontwerpprincipes en aanzet tot instrumentarium
- Voortborduren in handreiking GIOS
  - concretiseren van ambities in richtlijnen en normen
  - Concreet stappenplan en werkwijze om groen(ambitie) op diverse niveaus in lokaal beleid en uitvoering mee te nemen

Uitgangspunten handreiking

In deze systematiek zijn de volgende uitgangspunten meegenomen:

- > **Integraal:** leefbaarheid en beleving (mentale gezondheid), fysieke gezondheid (bewegen en recreëren), klimaatadaptatie (beperken hittestress, beperken wateroverlast en droogte), biodiversiteit
- > **Borging van kwaliteit en kwantiteit van groen op alle schaalniveaus:**
- > **Conform NHV:** stedelijk groen oppervlak, boomkroonbedekking, privaat en openbaar, verticaal groen en daktuinen
- > **Nieuwbouw** (inbreiding en uitbreiding): **morgen**; bestaande bouw: zodra de kans zich voordoet (uiterlijk 2050)
- > Eerste integratie van de **Landelijke maatlat**
- > **Levend document**

Inhoud handreiking GIOS

- Hoofdstuk 1: Waarom deze handreiking
- Hoofdstuk 2: Groen in en om de stad
urgentie van de opgave, kracht van netwerken, doelen, impact niet vergroenen, koppeling verstedelijkingsopgave

- **Hoofdstuk 3: De opbouw en structuur van de borgingsystematiek**
opbouw en structuur, 5 schaalniveaus, aandachtspunten

- **Hoofdstuk 4: De systematiek en richtlijnen voor borging van GIOS**
inhoud, per schaalniveau: normen en eisen

- **Hoofdstuk 5: Starten met de implementatie van de borgingssystematiek**
Wat moet je doen? Vanuit de nulmeting en verder, op ieder schaalniveau

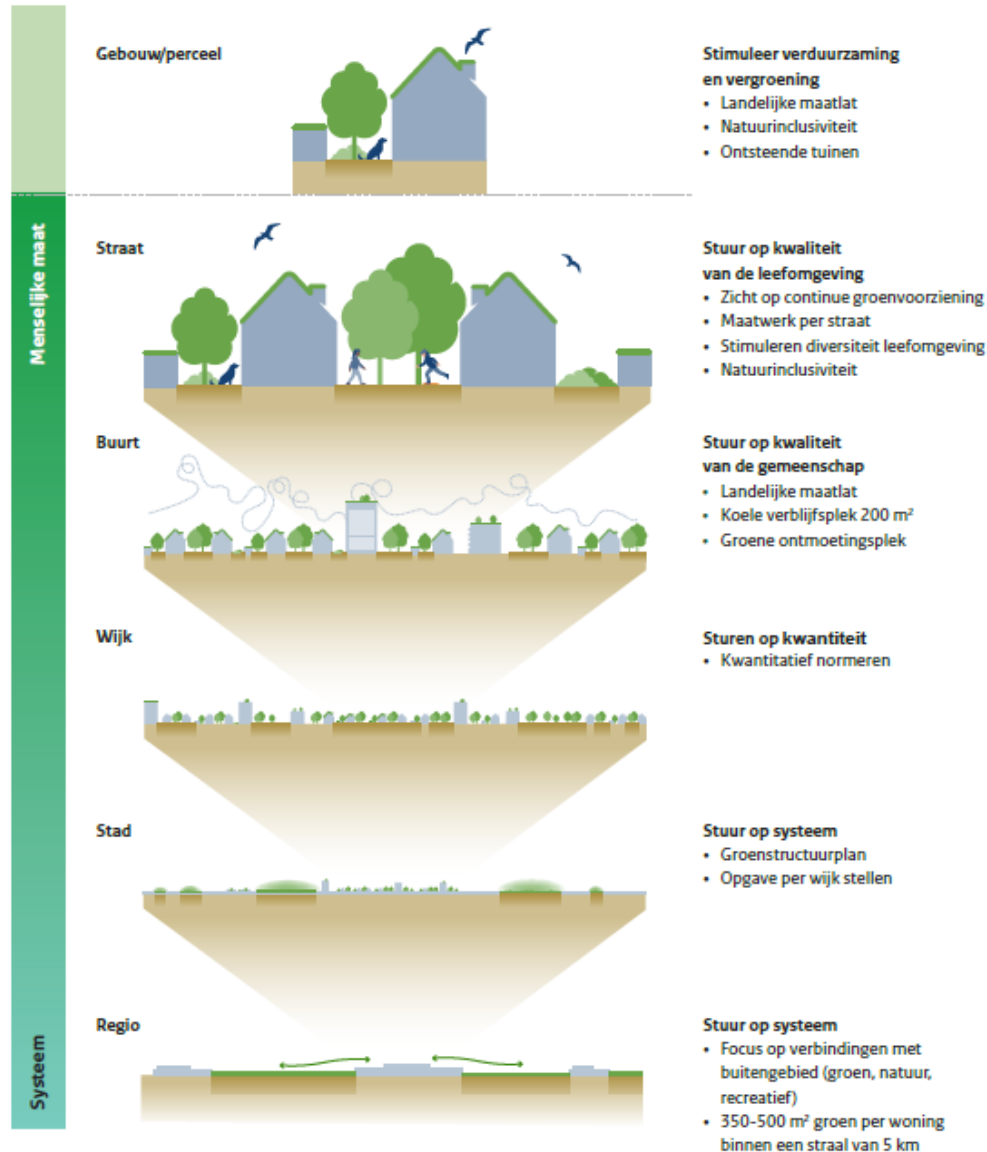
- Hoofdstuk 6: Stappenplan
toepassen bij een nieuwe opgave; bepalen van de juiste maatregelen op het juiste moment op de juiste plek

Opbouw borgingsystematiek

- Werk **alle schaalniveaus** door voor kwantiteit én kwaliteit
- Focus kwaliteit op straat- en buurniveau
- Focus kwantiteit op wijkniveau
- Focus kwaliteit op stadsniveau
- Focus kwantiteit en kwaliteit op regionaal niveau

Nulmeting

> Uitwerking van de systematiek

– Algemene nulmeting

- Kwaliteit groen conform niveau beheerplan
- Functie groen conform ontwerp en beheerplan
- Toekomstbestendig
- Wanneer nodig: hoe komt het weer op niveau?

– Nulmeting per schaalniveau

- Vragen afgestemd op norm/eis
- Hoe verder in geval van gebruik aangeboden systematiek?
- Hoe verder in geval van **eigen invulling** systematiek?

Normen en eisen	Parameters en sub normen	Data halen uit
<p>Vanuit iedere woning dient zicht te zijn op een continue groenvoorziening.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onder een continue groenvoorziening verstaan we een plantvak of minimaal drie bomen die onderdeel zijn van een grotere structuur en geen plaatselijk incident. • Invulling groenvoorziening: Minimaal 50% grondgebonden biodivers groen of drie bomen bij voorkeur inheems • De groenvoorziening kan gerealiseerd worden op openbaar en/of privaat terrein. 	<ul style="list-style-type: none"> • Groenbeheersysteem gemeente bevat vaak gedetailleerde informatie over type groen en soort beheer op buurtniveau. • Aanvullen digitaal beheersysteem met kenmerk biodivers groen. • Een versimpelde aanpak kan zijn de data van de 3-30-300 regel aan te kopen en het zicht op 3 bomen als referentie te nemen.

Voorbeeld schaalniveau straat

Straat

Zicht op continue groenvoorziening

Buurt

Geen afname groen

Koele verblijfsplek

30-40% schaduw

Wijk

Minimum percentage groen

Streefpercentage groen

Stad

Groenstructuurplan, water- en bodemsturend

Regio

350-500 m² groen om de stad per woning binnen een straal van 5 km

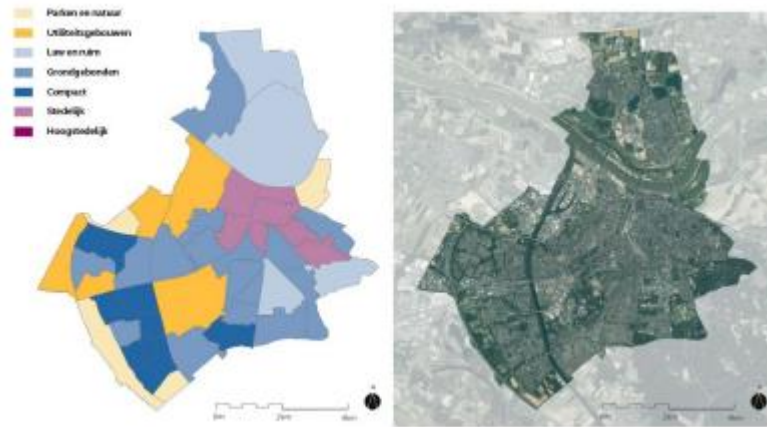
Wijktype	Minimum	Streefwaarde
Bedrijven	25%	32%
Bloemkoolwijk	34%	42%
Historische binnenstad	15%	22%
Hoogbouw	36%	45%
Naoorlogse woonwijk	32%	40%
Stedelijk bouwblok	24%	26%
Sub-urbane uitbreiding – VINEX	33%	35%
Tuindorp	31%	35%
Tuinstad hoogbouw	36%	45%
Tuinstad laagbouw	35%	40%
Vernieuwd	21%	27%
Villa	45%	53%
Volkswijk	22%	26%
Vooroorlogse woonwijk	32%	46%

Tabel: groenpercentages per wijktype

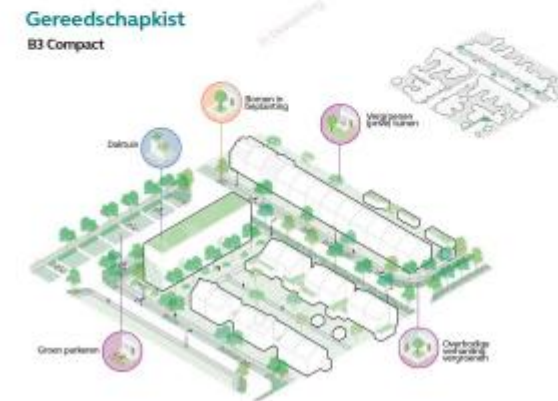
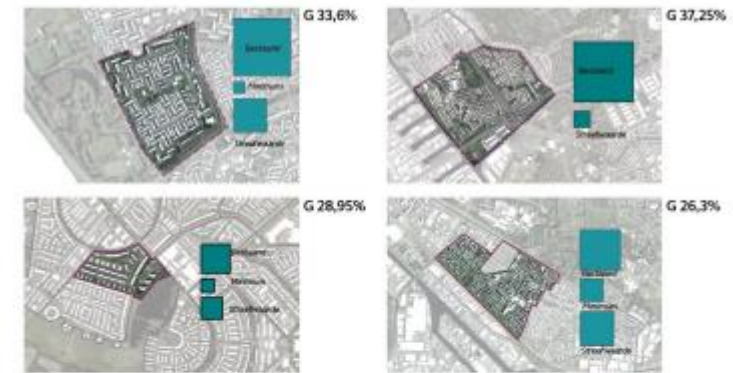

Vereenvoudiging wijktypen naar gebiedstypologieën

- Categoriëring met een hypothese van de normen
- Normen toetsen (casestudies)
- Normen herijken
- Principes voor vergroening per gebiedstype

- B3 - Compact minimaal 35%, streefwaarde 45%
- Norm te optimistisch genoeg, nieuwe norm: minimaal 32% en streefwaarde 42%

11

Leeragenda & actualisatie

- Handreiking wordt al volop toegepast:
  - Enschede (groennormen)
  - Groningen (groenprogramma)
  - Rotterdam (werken met de schaalniveaus)
  - Dronten (verkenning digital twin)
- Handreiking wordt (nog meer) een gezamenlijk product
- Arcadis en &flux als kwartiermakers
- Lijst van 10 leeragendapunten gecomprimeerd naar 8
- Diverse partijen trekken leeragendapunten
- Actualisatie voorzien volgend jaar

Leeragenda & actualisatie handreiking

- Welke punten werken we vanuit het Rijk uit?
  1. VRO: vereenvoudiging wijktypen (Arcadis)
  2. LVVN: bebouwde landschapstypen Basiskwaliteit Natuur (Naturalis)
- Samenwerking op uitwerking van vier thema'
  1. Handvatten totstandkoming gemeentelijke hoofdgroenstructuur
  2. Pilots, praktijktoetsing en uitwerking Stappenplan
  3. Borging en sturing op privaat groen
  4. Integratie van de boomnorm
- Gezondheid en financiering op een ander manier oppakken

Contact

Loes van Wolferen
loes.wolferen@minbzk.nl

Of

Hendrike Geessink
a.h.geessink@minInv.nl